

Заповіт подружжя – новела цивільного законодавства України

Немченко С.С., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін ННПП НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

Відповідно до ст. 1233 Цивільного Кодексу - заповітом є особисте розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті, а тому кілька осіб скласти єдиного заповіту не можуть [1]. Проте існує виняток - заповіт може складати подружжя відносно майна, що належить йому на праві спільної сумісної власності.

Можливість укладення такого заповіту є нововведенням Цивільного кодексу України, який вступив у дію 16 січня 2003, до того часу цей заповіт був невідомий цивільному законодавству нашої країни. Перевагою заповіту подружжя, на думку З.В. Ромовської є те, що:

1) майно, яке було спільною сумісною власністю, спадкується тією особою, яка була обрана за домовленістю подружжя;

2) той з подружжя, який пережив, продовжує жити у звичному для нього майновому середовищі.

Причини, які спонукали законодавця впровадити заповіт подружжя у систему сучасного цивільного законодавства, важко до кінця зрозуміти, і ставлення науковців та правників до впровадження заповіту подружжя не є однозначним. Деякі фахівці критикували цю норму. Зокрема, на думку Т.П. Коваленко, спільний заповіт подружжя не тільки не створює якихось зручностей, переваг порівняно з укладенням кожним із подружжя окремого заповіту, а навпаки, він може стати підставою для неабияких життєвих ускладнень [2].

Проте неузгодженості виникають не тільки з визначення сутності заповіту подружжя, а й при складанні та виконанні такого документа.

Детальний аналіз положень цивільного законодавства України щодо заповіту подружжя приводить до висновку, що, в цілому, цю новелу Цивільного законодавства України, навряд чи можна назвати вдалою за наступних підстав:

1. Зазвичай, подружжя володіє не лише спільним сумісним майном, а й певним майном, яке належить йому на праві приватної власності. Так, правовий режим роздільності майна поширюється на майно, набуте в порядку дарування, спадкування, на особисті кошти, речі індивідуального користування. Роздільною приватною власністю дружини (чоловіка) є страхові суми, одержані ними за обов'язковим або добровільним страхуванням тощо. До роздільного майна подружжя можуть входити і майнові обов'язки дружини, чоловіка, наприклад, обов'язок відшкодування майнової шкоди або сплати особистого боргу.

Таким чином, спільний заповіт подружжя не охоплює всього належного на праві власності майна, тому кожен із подружжя повинен скласти ще й заповіт, в якому визначити долю такого майна на випадок своєї смерті. За таких обставин складання спільного заповіту не лише пов'язане із зайвими витратами, а й взагалі позбавлено сенсу.

2. У ст. 1243 Цивільного Кодексу, яка передбачає складання спільного заповіту подружжям, порушує принцип відкликання (скасування)

заповіту, що не може вважатися допустимим. Особа, на користь якої складено заповіт, після смерті одного з подружжя може поводитися негідно (але в межах закону, що не дозволить усунути її від спадщини за заповітом), але чинне законодавство позбавляє заповідача, який ще живий, в цьому випадку скасувати заповіт, оскільки заповіт подружжя може бути скасований одним з подружжя лише за життя обох з подружжя.

3. Конструкція статті 1243 Цивільного кодексу України передбачає, що після смерті одного із подружжя частка у праві спільної сумісної власності переходить до другого з подружжя, який його пережив. У разі смерті одного з подружжя нотаріус накладає заборону відчуження майна, зазначеного в заповіті. Після смерті останнього подружжя право на спадкування набувають особи, визначені подружжям у заповіті. За умови складення спільного заповіту інше подружжя, яке може пережити загибле подружжя на 20-30 років, вже позбавлено можливості розпорядитися майном, на яке накладено заборону, а при укладенні нового шлюбу і народженні дітей сам факт існування заповіту, який не можна скасувати і який визначив долю майна, стане причиною сімейних непорозумінь і конфліктів.

4. Законодавчо невизначеною залишається доля спадкового майна, на яке було складено спільний заповіт подружжя, після смерті одного з подружжя і накладення на майно заборони, відповідно до вимог ЦК України, якщо особа, яка призначена спадкоємцем у спільному заповіті, також помирає.

5. Законодавець не дає прямої відповіді, які правові наслідки настануть у випадках, коли після смерті одного з подружжя, шлюб буде визнано недійсним. Закріплення в цивільному законодавстві заповіту подружжя дало можливість забезпечити гарантії недоторканості майна зазначеного в заповіті для обох з подружжя, а також для особи, яка вказана заповідачами. Це також сприяє покращенню родинних відносин та зміцненню інституту сім'ї. Але, в той же час, маючи бажання скласти спільний заповіт подружжя має бути достатньо обізнаним і про його недоліки, які ми вказали вище і які, в найближчий час навряд чи будуть усунені. Тому в нотаріальній практиці на сьогоднішній день склалася ситуація, коли заповіти подружжя практично не посвідчуються, а посвідчуються найрізноманітніші заповіти від кожного з подружжя окремо.

Закріплення в цивільному законодавстві заповіту подружжя дало можливість забезпечити гарантії недоторканості майна зазначеного в заповіті для обох з подружжя, а також для особи, яка вказана заповідачами. Але, в той же час, особливістю спільного заповіту є те, що після смерті одного з подружжя цей заповіт змінювати вже не можна. Кожен з подружжя має право відмовитися від спільного заповіту лише за життя обох, при цьому така відмова підлягає нотаріальному посвідченню. У разі складення спільного заповіту частка у праві спільної сумісної власності після смерті одного з подружжя переходить до другого з подружжя, який його пережив та нотаріус накладає заборону відчуження майна, зазначеного в заповіті подружжя. У разі смерті останнього з подружжя право на спадкування мають особи, визначені подружжям у

заповіті. А заборона відчуження успадкованого майна нотаріусом знімається при одержанні повідомлення про смерть другого з подружжя (на підставі свідчення органу цивільного стану про смерть). [3]

Отже, заповіт подружжя є конструкцією, яка покликана захищати майнові інтереси того з подружжя, який пережив іншого. Утім, при складанні, виконанні заповіту подружжя на практиці виникають певні ускладнення, тому ці питання потребують подальшого дослідження і належного законодавчого врегулювання.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України: Закон від 16.01.2003 № 435-IV// Голос України. – 2003 р. - № 45

2. Заповіт подружжя – новела цивільного законодавства України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.](#)

3. Спільний заповіт подружжя. Всі за і проти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://legalaid.in.ua/news_6_29_SPILNIYZAPOVITPODRUJYA\(vsizaiпроти\).html](http://legalaid.in.ua/news_6_29_SPILNIYZAPOVITPODRUJYA(vsizaiпроти).html)

Особливості страхування від нещасних випадків

Залізняк В.А., старший викладач кафедри цивільно-правових дисциплін ННПП НАВС, кандидат юридичних наук

За організаційною формою добровільне страхування може бути індивідуальним або колективним. Індивідуальне страхування від нещасних випадків передбачає, що страхувальником виступає фізична особа, яка укладає договір страхування стосовно самої себе або іншої фізичної особи. Індивідуальне страхування від нещасних випадків може поширюватися лише на приватне життя або тільки на час виконання застрахованою особою професійних обов'язків, громадської діяльності, а може охоплювати й все це разом. У разі колективного страхування від нещасних випадків сплата страхових внесків здійснюється за рахунок самих страхувальників.

Договори колективного страхування укладаються юридичними особами на користь своїх працівників. Сплата страхових внесків під час проведення такого страхування покладається на роботодавців. Страховик може взяти на себе зобов'язання здійснити страхову виплату у разі завдання шкоди здоров'ю застрахованого або настання його смерті внаслідок нещасного випадку, який стався під час виконання професійних обов'язків, громадської діяльності або в приватному житті.

Як індивідуальне, так і колективне страхування громадян від нещасних випадків може входити до складу таких, наприклад, страхових комплексів, як автотранспортне, авіаційне, морське страхування.

Страхування від нещасних випадків є доволі популярним видом діяльності страховиків на страховому ринку України. Воно може здійснюватися за правилами, які передбачають лише індивідуальне або лише колективне страхування, а також за правилами, що охоплюють ці обидві організаційні форми проведення страхування.

У правилах проведення страхування від нещасних випадків страховики можуть дати визначення основним термінам, які при цьому використовуються. Зокрема, визначаються суб'єкти страхових відносин,